

INTERPERSONALNA KOMUNIKACIJA U NASTAVI ŠKOLSKOG VJERONAUKA

JOSIP ŠIMUNOVIĆ

Sveučilište u Zagrebu
Katolički bogoslovni fakultet, Katehetski institut
Vlaška 38, p.p. 432, 10001 Zagreb

Primljeno:
15. 4. 2005.
Izvorni
znanstveni rad
UDK 371.33:268
371.12.011.3-
-051:268

Sažetak

Autor u članku govori o interpersonalnoj komunikaciji u nastavi školskoga vjeronauka. Mnogi danas posvećuju veliku pozornost vještinama pravilna i uspješna komuniciranja, te rezultatima komunikacijskih znanosti. Vjeroučitelji, zbog specifičnosti svoga zvanja i institucije u kojoj djeluju, njeguju i promiču pravilnu komunikaciju s osobama koje svakodnevno susreću. U nastavi školskoga vjeronauka ne smiju zaboraviti zakonitosti pravilne komunikacije. Razne rasprave o ljudskoj komunikaciji mogu katehezi pružiti praktične upute koje su temeljnog značenja za njezino kvalitetno odvijanje.

Članak postupno govori o interpersonalnoj komunikaciji te na kraju daje poticajne elemente za samovrednovanje vjeroučitelja u komunikacijskim vještinama.

Ključne riječi: interpersonalna komunikacija, školski vjeronauk, razredni odjel

0. UVOD

O njoj govore svi. Prisutna je u našoj svakodnevici. Pohađaju se razni seminari, vježbe, njoj se pridaje velika pozornost jer u međuljudskim i poslovnim odnosima osigurava dvije trećine uspjeha. Interpersonalna komunikacija. Danas se velika pozornost pridaje baš vještinama pravilna i uspješna komuniciranja, te komunikacijskim znanostima.¹ Pravilna komunikacija s učenicima u nastavi vjeronauka pospješuje i pravilan i egzistencijalan odnos učenika prema Bogu, prema bližnjima i prema samima sebi. U nastavi školskoga vjeronauka ne smiju se zaboraviti zakonitosti pravilne komunikacije. Razne rasprave o ljudskoj komunikaciji mogu katehezi pružiti praktične upute temeljnog značenja za njezino kvalitetno odvijanje. Komunikacija je

jedna od mnogih aspekata čovjekovih djelatnosti, no izvornost komunikacije nije djelovanje nego dimenzija ljudskog bića. Čovjeku je moguće ne raditi, ne jesti, ne hodati... Ali, nije mu moguće ne komunicirati.²

U ostvarivanju svrhe školskoga vjeronauka u osnovnim i srednjim školama te postizanju općih ciljeva³ važnu ulogu ima

¹ Više o tome u: F. LEVER, »Komunikacijske znanosti«, u: M. PRANJIĆ (priř.), *Religijskopedaško-katehetski leksikon* (dalje: RPKL), Katehetski salezijanski centar, Zagreb 1991, str. 376-379.

² Usp. ISTI, »Komunikacija«, u: RPKL, str. 373.

³ Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Plan i program katoličkoga vjeronauka u osnovnoj školi*, Nacionalni katehetski ured Hrvatske biskupske konferencije – Ministarstvo prosvjete i športa Republike Hrvatske, Zagreb 1998, str. 5-7; ISTI, *Program katoličkoga vjeronauka u osnovnoj školi*, Nacionalni katehetski ured Hrvatske biskupske konferencije, Zagreb 2003, str. 37-39;

i osoba vjeroučitelja. Vjeroučitelj mora biti učitelj, odgajatelj, svjedok i vjernik.⁴ To znači da vjeroučitelj treba biti stručnjak u prenošenju sadržaja vjerske pouke – što je područje obrazovanja, uz poznavanje i primjenjivanje rezultata suvremene metodike i didaktike, te stručnjak u ophođenju s učenicima i usmjeravanju njihova razvoja u kompletne osobe – što pripada u područje odgoja.⁵ Područja odgoja i obrazovanja optimalno se ostvaruju i u umijeću komuniciranja u kojem se još jednom ističu kvalitete vjeroučitelja kao učitelja, odgajatelja, svjedoka i vjernika. Učenici i mladi vole i žele svjedoke u svojim učiteljima i nastavnicima. »Suvremeni čovjek radije sluša svjedoke negoli učitelje, ili ako sluša učitelje, sluša ih zato jer su svjedoci.«⁶ *Filigranskom vagonom* mjere učenici svaku vjeroučiteljevu riječ, gestu, djelovanje i znanje. Prvo *proučavaju* vjeroučiteljevu osobu, a tek onda ono što im on prenosi. Odmah mogu prepoznati je li vjeroučitelj *kod kuće* u onome što predaje ili ne! Ne trpe improvizaciju i dvosmislen govor ili dvostruki moral – da jedno govori, a drugo čini!

Prateći razne dimenzije razvoja međuljudskih i poslovnih odnosa, nužno je kod vjeroučitelja promicati učenje specifičnih vještina u interpersonalnoj komunikaciji, didaktičkom komuniciranju te upotrebi raznih sredstava društvenog komuniciranja s obzirom na specifičnost vjeroučiteljskog zvanja i područja u kojem vjeroučitelji djeluju.⁷ Vježbanje i pomoć u kvalitetnoj komunikaciji vjeroučitelja s učenicima, učiteljskim zborom i osobljem škole zadržava je odgovornih u svakoj nad/biskupiji koji prate vjeroučiteljev rad te organiziraju razne oblike permanentnog usavršavanja. To se događa na nekoliko razina:

– *na razini župe* – župnik u čijoj župi vjeroučitelj radi, članovi ŽPV-a i vjer-

nici župne zajednice koji se bave proučavanjem komunikacijskih vještina ili znanosti,

- *na razini dekanata ili regije* – voditelji vjeroučiteljskih vijeća,
- *na razini biskupije* – mjesni biskup, (nad)biskupijski katehetski ured, mentori, savjetnici i nadzornici,
- *na razini nacije* – nacionalni katehetski ured, katolički bogoslovni fakultet sa svojim institutima.⁸

O svom trajnom usavršavanju te o vježbanju različitih oblika komunikacije i sâm vjeroučitelj treba voditi brigu, prateći stručnu literaturu.

Sve je ovo uvod u ono o čemu će se govoriti u ovom prilogu. Razmišljanje se oslanja na definiciju vjeroučitelja koja je meni osobno jako draga i na područje ljudske djelatnosti s kojim se vjeroučitelji sva-

ISTI, *Program nastave katoličkoga vjeronauka za srednje škole*, Nacionalni katehetski ured Hrvatske biskupske konferencije – Katehetski salezijanski centar, Zagreb 2002, str. 11-14; J. BARIČEVIĆ, *Plan i program katoličkoga vjeronauka u osnovnoj školi*, u: »Kateheza« 20(1998)3, 210-218.

⁴ Više o tome u: R. PALOŠ, *Vjeroučitelj i njegova uloga u Hrvatskoj danas*, u: »Kateheza« 16(1994)2, 94-110; A. MRVELJ, *Formiranje katehista za katehezu modernog vremena*, u: »Kateheza« 17(1995)2, 140-151; Ž. KUSTIĆ, *Vjeroučitelj i nova evangelizacija*, u: »Kateheza« 16(1994)2, 111-121; Ž. PULJIĆ, *Katehete-odgojitelji*, u: »Kateheza« 2(1980)3, 29-33; J. BALOBAN, *Duhovno-vjernički identitet vjeroučitelja*, u: »Kateheza« 14(1992)1, 10-23.

⁵ Preporučujem članak M. ŠIMUNOVIĆ, *Vjeroučitelj – glavni čimbenik u promicanju položaja i kvalitete vjeronauka u hrvatskoj školi*, u: »Bogoslovska smotra« 70(2001)1, 55-84.

⁶ PAVAO VI, *Evangelij nuntiandi. Apostolski nalog o evangelizaciji u suvremenom svijetu*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 2000, br. 40.

⁷ Usp. F. LEVER, »Komunikacijske znanosti«, u: RPKL, str. 378.

⁸ Usp. A. MRVELJ, *Formiranje katehista za katehezu modernog vremena*, u: »Kateheza« 17(1995)2, str. 149.

kodnevno susreću, a to je komunikacija. Vjeroučitelj ne može zamisliti svoje zvanje, svoje poslanje u školi i izvan nje bez komunikacije.

0.1. *Osoba vjeroučitelja*

Krenimo od definicije vjeroučitelja. Lucio Soravito kaže: »Vjeroučitelj je pastoralni djelatnik koji, pod uvjetom da ima osnovnu ljudsku i kršćansku zrelost te određenu pastoralnu stručnost, u ime crkvene zajednice kojoj pripada i po 'ovlaštenju' biskupa ili njegova zastupnika promiče i provodi sustavan i postupan program kršćanskog odgoja za određenu skupinu naslovnika.«⁹ Vjeroučitelj nije mehanički prenositelj sadržaja vjere, nego osoba koja svjedočanstvom svoga života i ispravnom komunikacijom daje potvrdu cjelokupnog svoga navjestiteljskog djelovanja u školi. U njoj se ne susreće samo s učenicima nego i s njihovim roditeljima, s kolegama iz zbornice i s osobljem škole.

0.2. *Značajke interpersonalne komunikacije*

Bez dobre komunikacije među ljudima nema stvaranja i održavanja ljudskih odnosa, nema proizvodnje, nema napretka. Mnogi su danas već otkrili da je komunikologija znanost velikoga značenja za svekoliko ljudsko djelovanje. »Neće stoga začuditi da se komunikologiji i njenim rezultatima posvećuje sve više pažnje u životnoj praksi, posebno u razvijenim zemljama, bez obzira na to bila ta praksa javna ili privatna, gospodarska, politička ili neka druga, i da se, sukladno tome, ta tematika sve više uvodi u nastavu škola na svim razinama.«¹⁰ U svijetu poslovanja, da bi se uspjelo, ulaže se mnogo u komunikacijske vještine.

Osobu vjeroučitelja i ostvarenje interpersonalne komunikacije gledamo prvo u odnosu s onima kojima je vjeroučitelj poslan, a to su razredni odjeli ili učenici. Kao učitelj unutar učiteljskoga vijeća škole, on pomaže razrednim odjelima da budu kvalitetne skupine u kojima se učenici razvijaju kao cjelovite osobe. Svjestan svoga odnosa s učenicima, vjeroučitelj šalje i prima znakove verbalne odnosno neverbalne komunikacije. O osobi se može mnogo otkriti unutar komunikacijskog procesa.

U svojoj knjizi *Interpersonalna komunikacija. Gdje se misli susreću* K. K. Reardon navodi sedam ključnih značajki po kojima se može prepoznati interpersonalna komunikacija. Te značajke su:

- »1. Interpersonalna komunikacija uključuje verbalno, ali i neverbalno ponašanje.
2. Interpersonalna komunikacija uključuje spontano, uvježbano i planirano ponašanje, ili neku njihovu kombinaciju.
3. Interpersonalna komunikacija nije statična, nego razvojna.
4. Interpersonalna komunikacija uključuje izravnu povratnu vezu, interakciju i suvislost ili koherentnost.
5. Interpersonalna se komunikacija odvija u skladu s nekim unutarnjim i vanjskim pravilima.
6. Interpersonalna komunikacija je aktivnost.
7. Interpersonalna komunikacija može uključivati uvjeravanje ili persuziju.«¹¹

⁹ L. SORAVITO: »Vjeroučitelj«, u: RPKL, str. 794.

¹⁰ Iz recenzije M. Vujevića hrvatskog izdanja knjige K. K. REARDON, *Interpersonalna komunikacija. Gdje se misli susreću*, Alinea, Zagreb 1998 (ovitak knjige).

¹¹ K. K. REARDON, *Interpersonalna komunikacija. Nav. dj.*, str. 20.

1. RAZREDNI ODJELI – SKUPINE U KOJIMA SE MOŽE KVALITETNO PROVODITI INTERPERSONALNA KOMUNIKACIJA I RAZVIJATI SLIKA O SAMOME SEBI

Razredni odjeli su jedno od najučestalijih mjesta gdje vjeroučitelj pokazuje svoju vještinu interpersonalnog komuniciranja. Pokušat ćemo sada promotriti razredni odjel kao skupinu osoba u kojoj se može kvalitetno razvijati slika o samome sebi, a kroz razvijanje kvalitetne slike o samome sebi postiže se i razvitak interpersonalne komunikacije.

Koliko god danas svijet težio za globalnim ujedinjenjem, čovjeku današnjice je dosta masovnosti u kojoj postaje broj bez imena i tako gubi svoj identitet. Razredni odjel na čelu s razrednikom i učiteljima (među kojima je i vjeroučitelj) mala je zajednica, skupina u kojoj se može uspješno razvijati slika o sebi, koja je preduvjet za zdravo, razumno i angažirano kršćanstvo i interpersonalnu komunikaciju. Dobro je podsjetiti se da je skupina, pa tako u većini slučajeva i razredni odjel, »socijalna tvorevina u kojoj su dvije ili više osoba, te su te osobe povezane zajedničkim ciljevima, normama, strukturama, interesima i osjećajima«¹².

U knjizi *Slika o sebi* J. McDowell tvrdi kako svaka osoba ima potrebu za trima temeljnim osjećajima, a vjeroučitelj želi i nastoji kroz školski vjeronauk razvijati te osjećaje kod učenika:

- a) osjećaj ljubavi, prihvaćenosti i pripadnosti,
- b) osjećaj prihvatljivosti i vrijednosti,
- c) osjećaj podobnosti i sposobnosti.«¹³

To su osnovne potrebe svake osobe. Ti osjećaji – pripadnosti, vrijednosti i sposobnosti – potporniji su, stupovi na kojima počiva ispravna i zdrava slika o sebi samome.¹⁴ Ako je jedan stup nepotpun ili oštećen, slika o sebi je iskrivljena, nesigurna i nesta-

bilna. Što su stupovi slike o sebi jači, to će čovjek bolje izdržati veće napore i traume u kasnijem životu.¹⁵ Sve to vrijedi i za uspostavljanje što bolje interpersonalne komunikacije učenika u školi, ali i izvan nje.

Što, prema McDowellu, znači svaki taj stup, svaki osjećaj za samu osobu i kako to primijeniti na učenike?

1.1. *Osjećaj pripadnosti*

Osjećaj pripadnosti ili osjećaj da smo voljeni temeljni je stup zdrave i ispravne slike o sebi. Taj osjećaj daje učeniku sigurnost da je dio zajednice, obitelji, društva, razrednog odjela u kojima ga voli barem jedna osoba. To je spoznaja da ga netko voli i da netko za nj mari. On zna da ga netko voli bezuvjetno, onakva kakav jest. Kad tad čovjek osjeti bar neki oblik ljubavi, a ljubav je naj snažnije sredstvo liječenja ozljeda duše u njegovu životu. To su pokazala i mnoga psihološka istraživanja. Osjećaj pripadnosti treba što više razvijati u našim razrednim odjelima, a učenike valja poticati da ga svojim međuodnosom učine vidljivim.

1.2. *Osjećaj vrijednosti*

Pripadnost je osjećaj prihvaćenosti od drugih osoba koje nas okružuju. Analogno tome, s osjećajem prihvaćenosti povezan je i osjećaj vrijednosti. Drugi nas prihvaćaju, znači nešto ipak vrijedimo. A ako drugima vrijedimo, ako to učenici osjete u svom razrednom okruženju, onda i svatko

¹² K. FRIELINGS DORF, »(Gruppen-) Leiter/Gruppe«, u: G. BITTER – G. MILLER, *Handbuch religionspädagogischer Grundbegriffe* 1, Kösel, München 1986, str. 39.

¹³ J. McDOWELL, *Slika o sebi*, Duhovna stvarnost, Zagreb 1989, str. 104.

¹⁴ Razvijanju ispravne i zdrave slike o sebi samima kod učenika pomaže i pravovremeno otkrivanje njihovih sociogenih i antropogenih uvjetovanosti koje se javljaju u oblikovanju i izvedbi vjeronaučne nastave u školama.

¹⁵ Usp. J. McDOWELL, *nav. dj.*, str. 104.

osobno treba biti toga svjestan, sebe takvo-ga prihvatiti, poštivati i dalje razvijati na dobrobit sebe i drugih.

Svijet je pun ljudi koji se u nekoj mjeri osjećaju nedostojnima i nevrjednima. Iskustva iz djetinjstva često ostavljaju duboke rane koje se otvaraju i pogoršavaju s iskustvima stečenim u mladenačkoj ili odrasloj dobi. Ponekad se naš osjećaj bezvrijednosti povećava s bavljenjem poslovima koji narušavaju naš osobni standard i ostavljaju nas s osjećajem krivnje. Zdrava slika o sebi zahtijeva snažan stup vrijednosti. Ukoliko je taj stup oštećen ili nedostatan, utoliko je iskrivljena i naša slika o sebi samima.

1.3. Osjećaj sposobnosti

Unutarnji osjećaj sposobnosti je treći stup naše slike o sebi. »Ja to ipak mogu!« – pouzdan je stav osobe koja ima zdravu sliku o sebi, kad preuzima nov zadatak. Ovdje svakako treba razlikovati i preuzetnost, kada se preuzimaju razni poslovi i dužnosti izvan vlastitih mogućnosti, a s ciljem da se stvori što bolji *image* i ostvari viši *status* u razredu. Tada pate preuzeti poslovi i dužnosti, jer se ne mogu cjelovito obaviti, te svakako i osoba samog učenika koji takvo što čini, naravno, ako to želi spoznati i priznati.

Učenici trebaju imati pouzdanja u svoje sposobnosti i suočiti se s novim danom kao s izvorom novih prilika koje im se javljaju u životu. U svim razdobljima života potrebna im je podrška i ohrabrenje najbližih; u početku su to roditelji, braća i sestre, pa prijatelji, te svakako (vjero)učitelji u školi.

Svaki učenik, bio on vjernik ili ne, treba razvijati ova tri stupa svoje osobnosti i slike o sebi, pravilno i na odgovarajući način. U našoj je kulturi česta pojava da ljudi nastoje manjak osjećaja pripadnosti ili vrijednosti nadoknaditi pretjeranim osjećajem sposobnosti. Opsjednuti su poslom,

jer misle, naravno krivo, da mnogo postižući postaju vredniji, pa će ih zato ljudi više poštivati. Slika toga su razne izvan-nastavne i izvanškolske aktivnosti koje učenici trebaju ispunjavati. Ili, pak, cijeli svoj život zamišljaju kako trebaju učiniti nešto veliko i sjajno da bi ih drugi prihvatili i voljeli! Nije li to često tragikomično?¹⁶

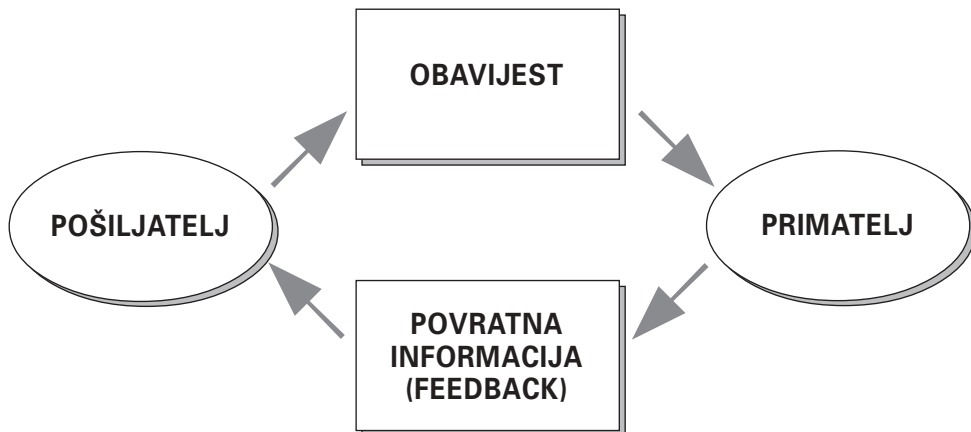
2. INTERPERSONALNA KOMUNIKACIJA U RAZREDNOM ODJELU¹⁷

Svi smo svjesni da govor u našim međuljudskim odnosima ima posebno značenje. Govorom se najviše služimo u razrednom odjelu kada se učenicima prenosi novo gradivo, kada se provjerava naučeno ili kada se uređuje unutarnja struktura odjela. Govor, osnovni proces međuljudske komunikacije, može se opisati s nekoliko pojmova. *Posiljatelj* je osoba koja želi nešto priopćiti. Svoju namjeru kodira u prepoznatljive znakove. Ti znakovi tvore riječi povezane u rečenice – *obavijesti*. *Primatelj* ima zadaću dekodirati tu osjetilno zamjetljivu tvorvinu/obavijest. *Povratna obavijest/feed-back* je obavijest koju primatelj šalje kada povratno obavješćuje pošiljatelja da je primio i dekodirao obavijest, kazuje što je kod njega izazvala i poklapa li se njegovo primanje s pošiljateljevim slanjem obavijesti.

Primatelji i pošiljatelji obavijesti su svi članovi razrednog odjela, učenici i učitelji. Ovdje će ukratko biti govora o verbalnoj komunikaciji, premda je u razrednim odjelima sve češća neverbalna komunikacija u različitim oblicima, poput nezainteresiranosti za gradivo, hiperaktivnosti, agresivnosti, posebnih potreba i stanja učenika izazvanih raznim čimbenicima.

¹⁶ Usp. *Isto*, str. 104-110.

¹⁷ Za obradu ove točke poslužio sam se djelom: F. SCHULZ von THUN, *Kako međusobno razgovaramo. 1. Smetnje i razjašnjenja. Opća psihologija komunikacije*, Erudita, Zagreb 2001, str. 23-27. 70.

Jedna obavijest, izjava, sadrži mnoge poruke. Tu činjenicu ne smiju zanemariti ni pošiljalci ni primatelji, ma tko to bio u razrednom odjelu. Više se puta pošiljalac može naći u nedoumici kako će primatelj primiti obavijest, izjavu. Hoće li se poslana obavijest podudarati s primljenom? To komunikacijski proces – kako u školskom sustavu, tako i uopće – čini složenim, podložnim mnogim smetnjama u kanalima komunikacije, napetim, a više puta i uzbuđljivim.

Komuniciramo s određenim ciljem. Korisno je znati kako se putem govora komunicira u razrednom odjelu i što se sve može otkriti putem obavijesti. Što učitelji poručuju učenicima i kako učenici primaju poručeno? Što učenici šalju svojim učiteljima i kako učitelji dekodiraju poslani sadržaje i na njih reagiraju?

Svaka se obavijest, iskaz, sastoji od predmetnog sadržaja, samoočitovanja pošiljalca, odnosa pošiljalac – primatelj, te apela upućenog primatelju.

Predmetni sadržaj

- svaka obavijest sadrži najprije informaciju o nekom predmetu.

Samoočitovanje

- u svakoj se obavijesti ne kriju samo informacije o nekom predmetu ili činjenici nego i informacije o osobi pošiljalca. U svakoj se informaciji krije određeno pošiljalčevu samoočitovanje. U to samoočitovanje spada hotimično samoprikazivanje ili nehomično samozotkrivanje.

Odnos

- u obavijesti se krije i odnos pošiljalca prema primatelju. To se često prikazuje u izboru formulacije, boji glasa i drugim nejezičnim, popratnim signalima. Za ovaj element obavijesti primatelj ima naročito osjetljivo uho. Njihovim primanjem osjeća se odbačenim ili prihvaćenim.

Apel

- gotovo sve obavijesti imaju funkciju utjecati na primatelja. Obavijest služi da se primatelja potakne na to da nešto učini ili propusti učiniti, da se u njemu probude određene misli i osjećaji.

Anatomiju obavijesti (ili onoga što netko kaže) možemo shematski ovako prikazati:

Predmetni sadržaj

(ili: O čemu izvješćujem...)

Samoočitovanje(ili: Što izjavljuje
o sebi samom)**OBAVIJEST****Apel**(ili: Na što te želim
potaknuti)**Odnos**

(ili: Što mislim o tebi i kako se međusobno odnosimo)

Ovdje također treba dodati *feedback* ili *povratnu informaciju*, povratnu komunikaciju. Komunikacija ne završava time da netko nešto kaže i nekome to nešto pristigne. Naprotiv, komunikacija upravo tada počinje! Primatelj reagira na poslanu obavijest. On postaje pošiljatelj, a pošiljatelj primatelj. I tako utječu jedan na drugoga. To je međudjelovanje.

Moderno gledište komunikacijske psihologije o međuljudskim odnosima glasi: komunikacija je plod uzajamnog djelovanja s najmanje dva sudionika. Osobne kvalitete, individualni obrasci i načini ponašanja osoba uvjetovani su međudjelovanjem.

Putem sadržaja vjeronauka i njegova odvijanja unutar nastavnog procesa, vjeroučitelj nastoji izgraditi učenika u osobu ispravne komunikacije. To se vježba na različite načine: verbalnom komunikacijom, ali i ostalim oblicima komuniciranja u kojima dolaze do izražaja mnoge metode i oblici rada u nastavi. Osim toga, jedan od elemenata ocjenjivanja u školskom vjeronauku je i kultura međusobnog komuniciranja – kojom učenik pokazuje svoj odnos prema vjeroučitelju, drugim učenicima svoja i susjednih razrednih odjela, nastavničkom zboru škole te pomoćnom osoblju.

Excursus – Poslovni i odjevni bonton

Sve rečeno o pravilnoj komunikaciji potrebno je proširiti na učiteljsko vijeće škole u kojoj vjeroučitelj radi te na pomoćno osoblje koje svojim službama upotpunjuje funkcioniranje škole kao odgojno-obrazovne ustanove. Sve osobe u školi su manje-više direktno ili indirektno povezane. Da komunikacija bude što bolja, uz ove zakonitosti pravilne međuljudske komunikacije, ne smijemo zaboraviti ni na bonton koji također proizlazi iz pravilne i uglađene međuljudske komunikacije. »Obzir prema pravima i osjećajima drugih nije samo osnovno pravilo ponašanja kod kuće, na javnim mjestima i u društvu, nego je to i temelj na kojemu je izgrađen cjelokupni društveni život.«¹⁸ Ono o čemu vjeroučitelj treba voditi posebnu brigu jest tzv. poslovni bonton i bonton odijevanja. *Poslovni i odjevni bonton* također ulaze u interpersonalnu komunikaciju i važan su dio međuljudskih odnosa.

»Temeljna razlika između društvenog i poslovnog bontona jest u činjenici da se u

¹⁸ T. & B. BLACKBIRDS, *Bonton. Zlatna pravila lijepog ponašanja*, Mozaik knjiga, Zagreb 42004, str. 5.

pristojnom poslovnom ponašanju sve više gube razlike između spolova, odnosno da poslovna logika prevladava nad društvenom. Društveni bonton temeljen je na kavalirskim odnosima, dok se današnji poslovni bonton temelji na odnosima kakvi vladaju u vojsci, dakle na hijerarhijskoj logici i bespogovornoj moći nadređene osobe.¹⁹

Izgledom na poslu, konkretno vjeroučitelj/ica u školi, pokazuje svoj odnos prema poslu koji obavlja, učenicima, suradnicima, a time i prema odgojno-obrazovnoj ustanovi u kojoj radi. Poznata je stara poslovnica da odijelo ne čini čovjeka. No odijevanje snažno djeluje na stvaranje prvog dojma o nekoj osobi, premda se taj dojam mijenja tijekom razgovora. Prvo zapažamo osobu, a onda s njom razgovaramo. Nije bitno pratimo li modu ili ne, važno je biti čisto i uredno odjeven, jer moda i lijepo odijevanje nisu sinonimi.²⁰

3. UMJESTO ZAKLJUČKA

Vjeroučitelji mogu ocijeniti sami sebe, kako stoje s različitim elementima koji potpomažu njihovu komunikaciju s drugima.

Uspostavljanje i razvoj uspješne interpersonalne komunikacije ovise i o raznim elementima koji je tvore te o njihovoj frekvenciji. Pokušali smo ovdje iznijeti neke elemente koji utječu na ostvarivanje interpersonalne komunikacije u nastavi vjeronauka (tablica br. 1) pa smo te elemente proširili i na komunikaciju vjeroučitelja s učiteljima i ostalim osobljem škole (tablica br. 2).

Popis elemenata nije strogo definiran ili zaključen. Svaki bi vjeroučitelj trebao dovoljno poznavati samoga sebe da bi znao što treba izbjegavati ili popravljati u interpersonalnoj komunikaciji, a što dalje razvijati.²¹

U procjeni ostvarivanja elemenata koji pridonose boljoj i kvalitetnijoj interperso-

nalnoj komunikaciji primjenjuju se uobičajene skale vrednovanja i frekvencijâ.

Zadovoljstvo vjeroučiteljskim zvanjem – Temeljno pitanje samoprocjene vjeroučitelja/ice o svom vjeroučiteljskom zvanju jest koliko je njima zadovoljan/na. O zadovoljstvu zvanjem ovisi cjelokupni rad u svim dimenzijama – od ispunjenja radnih obveza, preko ostvarivanja svrhe i općih ciljeva školskoga vjeronauka, godišnjeg plana i programa nastave vjeronauka, do vlastite izgradnje i izgradnje učenika radnom djelatnošću.

Zadovoljstvo u radu – Sa zadovoljstvom vjeroučiteljskim zvanjem povezano je i zadovoljstvo u radu. W. Glasser, autor realitetne terapije, određuje pet osnovnih potreba i osjećaja koji pridonose optimalnom razvoju osobe: preživljavanje, ljubav, moć, sloboda i zabava.²² Zabava jest uživanje tijekom rada i učenja, smanjuje poslovni stres, a povećava pozitivne rezultate rada.²³ Najbolji lijek za zadovoljstvo u radu jest učiniti ga zabavom.

¹⁹ *Isto*, str. 147. U poslovni bonton ulaze između ostaloga muško-ženski odnosi, pravila o predstavljanju, iznimke od pravila o predstavljanju, pravilo o rukovanju, preporuka o izgledu, odnosi s posjetiteljem, rana zabrana, poštivanje dogovorenog trajanja sastanka, uglađenost na poslu, pravilo promjene, točnost, pisanje vlastite biografije ili zamolbe za radno mjesto, ulazak u nečiji ured, odnosi prema šefu (ravnatelju/ici), (ne)prihvatanje zadaća i njihovo komentiranje, bonton odlaska iz sredine u kojoj se radilo itd. Više o poslovnom bontonu vidi u: *Isto*, str. 147-167.

²⁰ Usp. *Isto*, str. 171-182. Odjevni bonton propisuje pravila o čistom i urednom odijevanju, odijevanju u raznim zgodama i prigodama, nakitu u raznim prigodama, parfemima, frizurama itd.

²¹ U tablicama su preuzeti neki elementi iz »Uпитnika vrednovanja rezultata rada« koji se nalazi u: E. P. GOOD, *OK. Dobro je biti šef*, Alinea, Zagreb 21994, str. 73.

²² Usp. W. GLASSER, *Teorija izbora. Nova psihologija osobne slobode*, Alinea, Zagreb 2000, str. 32-47.

²³ Usp. E. P. GOOD, *OK. Dobro je biti šef*, Alinea, Zagreb 21994, str. 43.

Briga o potrebama učenika – Riječ je o antropološkim, sociološkim i psihološkim pretpostavkama odgojno-obrazovnog procesa tj. nastave. Učenici su uz učitelje, roditelje, bake i djedove, subjekti odgojno-obrazovnog procesa. Svojim antropološkim, sociološkim i psihološkim uvjetovanostima i datostima oni suoblikuju nastavu vjeronauka u školi. »Za didaktiku je važno da polazi od određenih spoznaja o tome koji odnosi i postupci čovjeka uzdižu, razvijaju i oplemenjuju, a koji ga ponižavaju, kočice i čine zlim.«²⁴

Spremnost na pomoć – Spremnost na pomoć možemo nazvati jednim oblikom dijaloga. Francuski mislilac A. Dondeyne je ovako definirao dijalog: »Do istinskog dijaloga dolazi se samo ako se potrudim uživjeti u mišljenje i osjećaj drugoga i ako pritom imam nakanu da od njega učim i da mu istovremeno i sam nešto dadem. Dijalog se rađa iz želje da slušamo jedan drugoga te se tako međusobno obogatimo.«²⁵

Spremnost na pomoć možemo definirati kao dvosmjerni odnos. Vjeroučitelj/ica treba biti spreman/na pomoći drugima (učenicima, učiteljima i osoblju škole), ali također treba biti spreman/na na razne načine prihvatiti pomoć od drugih (učenika – u obliku korisnih povratnih informacija o sadržaju i realizaciji nastavnih jedinica, stručnog osoblja u školi, učitelja i ostalog osoblja).

Spremnost na usavršavanje u struci – Ova kvaliteta vjeroučitelja proizlazi iz prava i obveza koji su zagwarantirani Ugovorom između Svete Stolice i Republike Hrvatske o suradnji na području odgoja i kulture.²⁶

Uporaba različitih medija komuniciranja u nastavi školskoga vjeronauka – Govor o interpersonalnoj komunikaciji unutar školskoga vjeronauka bio bi nepotpun kada se ne bi vrednovala uporaba različitih medija komuniciranja u vjeronaučnoj nastavi. Mediji komuniciranja pridonose bo-

ljem ostvarivanju interpersonalne komunikacije u razrednom odjelu i cjelovitom prenošenju vjerskih sadržaja.

Samovrednovanje i kritičko promišljanje vlastita rada – Valorizacija je potrebna u svakoj ljudskoj djelatnosti. Ona može poboljšati rad, doprinijeti boljim rezultatima, te zadovoljstvu vjeroučitelja, učenika i nadležnih.

Svjedočenje evanđeoskih vrednota – Papa Pavao VI u svom apostolskom nagovoru o evangelizaciji u suvremenom svijetu *Evangeliu nuntiandi*, među puteve evangelizacije na prvo mjesto stavlja svjedočanstvo života. Crkva evangelizira svijet najprije »svojim ponašanjem, svojim životom, tj. življenim svjedočanstvom svoje vjernosti Gospodinu Isusu, svjedočanstvom života i predanosti, slobodom pred silama ovoga svijeta, jednom riječi svetošću«²⁷. Vjeroučitelji su velik i značajan dio Crkve. Osnovne funkcije Crkve kojih se ona ne smije nikada odreći jesu navještaj Riječi, euharistija (sakramenti) i diakonija. Po njima ona stoji ili pada. Navještaj Riječi se odvija putem evangelizacije i katehizacije. Svjedočanstvo evanđeoskih vrijednosti i zvanje vjeroučitelja su neraskidivo povezani!²⁸

²⁴ L. BOGNAR – M. MATIJEVIĆ, *Didaktika*, Školska knjiga, Zagreb 1993, str. 69.

²⁵ Misao je preuzeta iz: V. GRMIČ, »Dijalog, govor snošljivosti«, u: F. PRCELA (prir.), *Dijalog. Na putu do istine i vjere*. Zbornik u čast Augustina Pavlovića OP, Nakladni zavod Globus – Zagreb, Matthias-Grünwald-Verlag – Mainz, Hrvatska dominikanska provincija, Zagreb 1996, str. 345.

²⁶ Usp. Ugovor između Svete Stolice i Republike Hrvatske o suradnji na području odgoja i kulture, u: *Ugovori između Svete Stolice i Republike Hrvatske*, Glas Koncila, Zagreb 2001, čl. 3-7.

²⁷ PAVAO VI, *Evangeliu nuntiandi*. *Apostolski nagovor o evangelizaciji u suvremenom svijetu*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 2000, br. 41.

²⁸ Usp. T. IVANČIĆ, *Svjedočki vjeronauk*, u: »Kateheza« 20 (1998)4, 307-316; ISTI: *Crkveno-svjedočko zvanje i poslanje vjeroučitelja u suvremenoj hrvatskoj školi*, u: »Kateheza« 21 (1999)4, 312-318.

Suradnja s učenicima – Suradnja s učenicima doprinosi da učenike učinimo subjektima nastave, da što kvalitetnije i radosnije u njoj sudjeluju. Vjeroučitelj tako s razrednim odjelima uspostavlja suradničke odnose. Oni se temelje na obostranom povjerenju i poštovanju, gdje poučavanje učitelja i učenje učenika nije mučno, traumatično, nekvalitetno i nesvrhovito, nego naprotiv – oplemenjujuće i izgrađujuće.²⁹

Suradnja s kolegama učiteljima i pomoćnim osobljem u školi – Čovjek je društveno biće, usmjereno na druge te želi stvarati i održavati dobre odnose s drugim ljudima. U školi se dobrim odnosima i suradnjom mogu riješiti mnogi problemi. Osim toga, suradnja između samih učitelja se potiče korelacijom: međupredmetnom (u okviru kurikuluma i sadržaja nastave) te izvanpredmetnom i izvannastavnom (sudjelovanje u raznim projektima škole, izletima, priredbama, natjecanjima i sl.). Uz suradnju s kolegama učiteljima, vjeroučitelj njeguje suradnju i s ostalim osobljem škole koje također doprinosi kvaliteti i cjelovitosti odgojno-obrazovnog procesa (*stručni suradnici u školi* koji obavljaju stručno-razvojne i druge poslove u skladu sa zahtjevima struke – pedagog, psiholog, knjižničar, defektolog, zdravstveni djelatnik, socijalni radnik te *tehničko osoblje škole*: domar, spremačica, kuharica).

Umijeće slušanja drugih – Nije isto slušati i saslušati nekoga. To smo naglasili kada je bila riječ o anatomiji obavijesti ili o tome »kad netko nešto kaže!«. Čovjek nečiju obavijest prima s četiri uha. I upravo o tome koje je uho posebno pozorno za obavijest ovisi dekodiranje obavijesti. Čovjek ima posebno razvijeno uho za odnos.

Uljudnost prema učenicima – Primjeri privlače. Ako vjeroučitelj pokaže uljudnost prema učeniku, ako ga uljudnim odnosom odgaja i poučava, onda učenik u svom vjeroučitelju ima primjer koji u školi prenosi

određena znanja, ali i općevažeća pravila lijepa ophođenja s drugima. Pristojnost, kultura i lijepo ponašanje ne moraju uvijek biti proporcionalni s intelektualnim sposobnostima!

Uljudnost prema kolegama – Poslovni bonton i opći bonton krasi kulturna čovjeka i daju potpunu sliku o njemu.

Motiviranje učenika za rad i sadržaje vjeronauka – Ovo je vrlo važan dio vjeroučiteljskog zvanja, u koji se ulažu određene snage. Motiviranje učenika za rad i sadržaje vjeronauka možemo povezati, kako naglašava W. Glasser, sa svrhom rada i školskoga predmeta koja se rijetko objašnjava učenicima. Korisnost ne ovisi samo o sadržaju svakoga školskoga predmeta, pa tako i vjeronauka, nego o vezi koju učenici mogu uspostaviti između onoga što se poučava i svoga života.³⁰ Vjeroučitelj je osoba koja im pomaže uspostaviti tu vezu.

Kreativnost u radu – Kreativnost je oblik komuniciranja. Raznolikost oblika i metoda rada u nastavi vjeronauka pridonosi zanimljivosti te nastave, prijenosu sadržaja učenicima na njima primjeren i pristupačan način, te učeničkom razmišljanju o njima, stvaralačkom izražavanju i konkretizaciji u vlastitu životu! Dakako, metode rada trebaju odgovarati nastavnim jedinicama, razrednom odjelu i samom vjeroučitelju. Samo tako možemo imati zadovoljne učenike i vjeroučitelje.³²

²⁹ Preporučio bih djela: W. GLASSER, *Svaki učenik može uspjeti*, Alinea, Zagreb 2001; ISTI, *Nastavnik u kvalitetnoj školi*, Educa, Zagreb 1999.

³⁰ Usp. W. GLASSER, *Svaki učenik može uspjeti*, Alinea, Zagreb 2001, str. 59.

³¹ Crtež preuzet iz: F. SCHULZ von THUN, *Kako međusobno razgovaramo I. Smetnje i razjašnjenja. Opća psihologija komunikacije*, Erudita, Zagreb 2001, str. 40.

³² Usp. F. W. NIEHL – A. THÖMMES, *212 metoda za nastavu vjeronauka*, Katehetski salezijanski centar, Zagreb 2000, str. 7-8.

Uho za samoočitovanje

(Kakvu osobu imam pred sobom?)

Uho za predmetni sadržaj

(Kako razumjeti predmetni sadržaj?)

Uho za odnos

(Kako se on odnosi prema meni?)

Uho za apel(Što trebam činiti, misliti, osjećati na temelju njegova priopćenja?)³¹

Učinkovita priprema za sat – Učinkovito pripremanje za sat sadrži sve one elemente koji su potrebni za ostvarenje nastavnog sata i obradu nastavne jedinice, a nalaze se u dnevnoj pripremi za nastavni sat: pravilno postavljanje cilja nastavnog sata, određivanje zadaća da bi se cilj toga sata postigao, određivanje metodičkog sustava, oblika i nastavnih metoda rada, izbor medija komuniciranja, korelacija s ostalim školskim predmetima, odabiranje raznovrsnih izvora koji služe kao pomoć u pripremanju nastavnika za obradu pojedine nastavne jedinice, preporučivanje učenicima raznih izvora koji govore o nastavnoj jedinici, globalna struktura nastavnog sata, razrada globalne strukture nastavnog sata po fazama i podfazama, izbor svih materijala koji se koriste u obradi nastavne jedinice.

Govorna komunikacija – Govor je najčešći oblik komunikacije vjeronučitelja i učenika. U nastavi vjeronauka ne smije biti monologa, nego je potreban dijalog tj. vje-

ročitelj će nastojati poticati učenike da se aktivno uključe u obradu nastavnog sadržaja. Kada je riječ o govornoj komunikaciji, možemo ocijeniti vlastiti način govora (slobodan-opterećen, angažiran-hladan, naglašen-monoton), glas (siguran-nesiguran), glasnoću (glasan-tih) i brzinu govora (prihvatljiva-neprihvatljiva).³³

Smisao za humor – Veliku prednost umijeću komuniciranja daje profinjen i kulturni smisao za humor. Takav smisao za humor stvara osjećaj vedrine i zadovoljstva kod svakog čovjeka.³⁴ Humor ima svoje mjesto u nastavi školskoga vjeronauka kao jedna od nastavnih metoda, i to u različitim oblicima (npr. šala, anegdota, crtež itd.), te je pogodno sredstvo za posredovanje vjeronaučnog sadržaja.

³³ Usp. G. NIKOLIĆ, *Kako postati vrstan predavač. Praktični priručnik*, Tipex, Zagreb 2001, str. 73.

³⁴ LJ. A. MARAČIĆ, *Vedro, unatoč svemu. Zbirka crkvenog humora*, Teovizija, Zagreb 2002, str. 8.